

BADIÖU'DAKİ İKİ'Yİ DENGEEYE OTURTMAK YA DA BİR'İN HESABA KATILIŞI

Yücel DURSUN*

ÖZET

Bu makalede, Badiou'nun felsefesinde önemli bir yer işgal eden İki kavramı üzerine odaklanılmıştır. Makale boyunca, İki'nin Bir'in olmadığı bir durumda dengesiz bir konumda olduğu ve böylece Badiou'nun tek yanlılığa düştüğü gösterilmek istenmiştir. İki'nin ancak Bir olduğunda (Bir'li bir ontolojide) dengeye gelebileceği ve bunun ise, henüz içeriği tam olarak bilinmeyen ters bir ontolojiyi işaret ettiği ispatlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Bir'in konumunun, boşlukla temellenen Badioucu bir başlangıç noktasının varlığının yanı sıra, yeni ve ondan farklı başka bir başlangıç noktası daha oluşturduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Makalede geçen bütün iddialar ve farka ilişkin ontolojik anlatım, birçok düşünme olanağını kendinde barındıran ve # ile gösterilen yeni bir gösterim ile temellendirilmeye çalışılmıştır.

Keywords: Badiou, İki, Bir, Temsil.

(Balancing of Badiou's 'Two': Taking into Account of 'One')

ABSTRACT

This study focuses on the concept of Two, which has a considerable place in the Badiouean philosophy. It aims to show that, in the case of One is not, Two is in an unbalanced situation and thus, Badiou has fallen into one-sidedness. It intends to prove that Two can come into balance only when One "is" (ontology with One) and this indicates a reverse ontology, the content of which is yet unknown. Furthermore, it aims to show that the position of One forms a new beginning, one that is different from the Badiouean beginning, which is founded in the void. All the arguments in the article and the discourse on difference are aimed to be reasoned by a new representation, which allows for several ways of thinking and is shown by #.

Anahtar Sözcükler: Badiou, Two, One, Representation

* Ankara Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi
FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2013 Bahar, sayı: 15, s. 171-185
ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com

Bir şeyin dengesiz olduğunu ama dengede olması gerektiğini söylemek neden önemlidir? Eğer söz konusu şey doğası itibarıyla zaten dengede ise ve bizim ona ilişkin algımızda bir hata varsa bu bizi yanlışla sürükleyebilir. Bu ise, bizim için istenmeyen bir durumdur ve önemlidir. Ama zaten dengede olan şey için önemli değildir. Eğer sözü edilen şey bilhassa İki ise, bu “değil” daha da abartılı olarak kendini hissettirir. Çünkü bu durumda, dengesizi telaffuz ettiren hata ya da yanlış bile İki'nin dengeli kuşatıcılığı içindedir. Fakat daha fazla ilerlemeden, söylediğimin ve söyleyeceklerimin anlaşılır olabildiğini sağlamak ve konuyu açmak amacıyla öncelikle Badiou'daki İki kavramına başvurmak zorunda hissediyorum kendimi.

Neden Badiou? Çünkü Badiou, İki'ye ilişkin sistematik bilgiler veren ilk kişidir. İki, daha önce de konu edinilmiştir ama silik çizgilerle. Bununla birlikte Badiou, felsefesinde oluşturduğu ve bir bakıma doğru olarak tespit ettiği Bir'siz bir durumla daha başlangıç aşamasında, elmanın yarısını yiyip yarısını bırakan elma kurdu gibidir. O, aksiyomatik felsefi sisteminde başlangıçtan itibaren bir tek yanlılık içerisindedir. İşte ben de burada elmanın diğer yarısını göstermeye ve İki'yi böylece bir dengeye oturtmayı amaçlamaktayım.

Bu vesileyle yazı boyunca şunları yapmayı planlamaktayım:

1. Badiou'daki başlangıcın mutlak bir başlangıç olmadığı, bu başlangıçtan geriye doğru gidildiğinde Bir'li bir durumu işaret eden bir başka başlangıcın daha olduğunu göstermek,
2. Böylelikle İki'yi yeniden gözden geçirmek,
3. Bir'li ve Bir'siz başlangıç durumları birlikte alındığında, daha soyut ve belli bir gösterimi olan bir yapıyı işaret ettiğini göstermek,

#

4. Bu gösterimin, esas olarak # # olduğunu ve çeşitli dönüşümlere tabi olduğunu belirtmek

Başlangıç Sorunu

Euklides'den bu yana, bir temellendirme zincirinde sonsuza kadar geriye gidilemeyeceğini ve bir temellendirmenin, aksiyom, ilkel terim ve tanımlardan oluşan bir başlangıç ile önceki önermelerden sonraki önermelerin çıkarsanarak yapılması gerektiğini biliyoruz. Euklides'in anıtsal kitabı *Öğeler* bunun örneğini oluşturmuştu. Öncüllerden sonucun çıkarsandığı ya da sonuç önermelerinin öncüllerde zaten var olduğunu dolayısıyla asıl hakikatin öncüllerde üstü örtük olarak yer aldığı söyleyen bu mantığı şimdilik Euklidyen mantık olarak adlandıracam. Burada uzun uzadıya Euklidyen mantığı anlatacak değilim. Fakat felsefede Euklidyen mantığın izlerini bulmak hiç de zor olmasa gerektir. Birkaç örnek dışında neredeyse bütün Batı Felsefesi ve entelektüel yaşamının Euklidyen mantık ile biçimlenmiş olduğunu hemen herkesin kabul edeceğini düşünüyorum. Başlangıç için *monist* bir yaklaşımı benimseyen Euklidyen temellendirme mantığı, felsefede Platon'dan bu yana çok kullanıldı ama en

sonki örneği çarpıcı bir şekilde çağımız filozoflarından Alain Badiou tarafından kullanılmıştır ve de çok ilgi çekmiştir.

Peki öyleyse, Badiou'nun felsefi sistematüğinde Euklidyen başlangıç nerede yer almaktadır? Daha doğrusu Badiou'nun felsefesinde diğer birçok kavramın anlamlarını kendisine borçlu olduğu yer neresidir? Bu yeri bulmak önemlidir çünkü başlangıç daha sonra Badioucu anlamda Bir ve İki'nin içeriğini de oluşturacaktır. Eğer Bir ve İki anlayışında bir eksiklik varsa -ki iddia ettiğimiz budur -bu başlangıcı büyüteç altına almamız gerekecektir.

Badiou'nun Bazı Kavramları ve Ontolojisi

Bunun için de Badiou'nun ontoloji anlayışına bakmanın amacımız için gerekli olduğunu düşünüyorum. *Varlık ve Olay*'dan onun ontolojik anlayışının ipuçlarını yeterince edinebiliriz.

O halde başlayalım. *Varlık ve Olay*'dan bir cümle: "Ontoloji aslında yalnızca tutarsız çoklulukların (inconsistent multiplicities) teorisi olabilir"¹ İlk planda cümle ontolojiye ilişkin temel bir savı yansıtıyor olarak görünüyor. Bu savın anlamı ne olabilir? Cümle, "tutarsız çokluluk" kavramını anlamayı gerektiriyor. "Tutarsız çokluluk" kavramı her şeyden önce Bir'siz bir ontolojiyi anlatan önemli bir kavramdır. Ve Badiou'da ontolojinin Bir'sizliği de aslında çok şey söyler. Örneğin sayma işleminin başlangıcını söyler ki o noktada ifade edilmesi zor olan "tutarsız çokluluk" yer alır. "Tutarsız çokluluk", sayma işlemi ile "tutarlı çokluluk"tan ayrılır. Sayma işleminin önünde/öncesinde, saymaya konu olan "tutarsız çokluluk" yer alır ve "tutarlı çokluluk" da saymanın sonucu tarafındadır. Sözü edilen sayma ise bir_gibi_sayma'dır. Şu halde, bir_gibi_sayma ne demektir ve neden "tutarsız çokluluk" başlangıçta yer almaktadır? Elbette ki Bir'sizlik ve onun sonucunda ortaya çıkan ontolojiye ilişkin açıklamanın daha çok erken bir safhasında yer almaktayız. Ama şimdilik yanıtı bulabilmek için gene *Varlık ve Olay*'dan bir başka cümle daha seçelim: "Ontoloji, eğer varsa, bir durumdur (situation)"². Ontolojinin bir durum olması ne ifade eder? Badiou, durum sözcüğünü "herhangi bir sunulmuş çokluluk"³ ile eşanlamlı olarak kullanır. Burada ontoloji bir sunumdur (presentation) ama özellikle sayma işlemi sonrasında anlatan bir sunumdur. Çünkü Badiou'ya göre her yapı (structure), bir durumun kendine özgü bir_gibi_sayma işleminden oluşur⁴ ve yapısallaşma -diğer deyişle bir_gibi_sayma- bir etki⁵ yani sonuçtur. Çoklu (multiple) ise, ikiye ayrılır: Bir-olma'yı bir sonuç ve onun öncesini geriye dönük olarak (retroactively) bir-olmayan (non-one) şeklinde kavrayan çoklu ile yapının eylemiyle sayılmış 'birçok-bir' olarak çoklu... Birincisine *tutarsız*

¹ Badiou, Alain. *Being and Event* (Tr. Oliver Feltham), USA: Continuum, 2005, s.28

² A.g.e s.25

³ A.g.e s.24

⁴ A.g.e. s.24

⁵ A.g.e. s.25

çokluluk denirken, ikincisine *tutarlı çokluluk* denir⁶ Dolayısıyla ontoloji, bir-olmayan'dan bir_gibi_sayma ile bir-olma'nın sonuç olarak türediği bir sunum şeklindedir. Bu durumda, sözde var eden bu bir_gibi_sayma'nın konusu olan bir-olmayan nedir?

Bir_gibi_sayma işlemine konu olan bir-olmayan, yani “tutarsız çokluluk”, *boşluk* (void) kavramı ile bağlantılıdır: “Her tutarsızlık, son tahlilde, sunulamayan (unpresentable), böylece de boşluktur”⁷. Her ne kadar *tutarsızlık*, *boşluk* kavramı üzerinden *sunulamayan*'la ilişkilendirilse de bunlar birbirlerinden ayrı şeylerdir. Tutarsızlık da boşluk da aynı şeyi imler: *Hiçbir şey*. Boşluk *hiçbir şeyden* oluşmuştur ve tutarsızlık da *hiçbir şeydir*. Fakat *hiçbir şey* tutarsız denmesinin nedeni *hiçbir şeyin*, “varlığın illegal bir tutarsızlığını” yansıtıyor olmasından dolayıdır. Bir başka deyişle üzerinden geçilmemiş, ayırt edilmemiş yani sayılmamış olan ve hey yerde olan *hiçbir şeydir* tutarsız olan. Oysa boşluk, *hiçbir şey*'in bir başka adı olmasına rağmen o, her yerde ve global olandan daha ziyade bir-olmayanı, Bir'sizliği işaret eder⁸. Sunulamayan'a gelince, o da bir tür sınır kavramıdır ve saymaya konu olan *hiçbir şey* ondan yola çıkarak temellendirilir. *Hiçbir şey* ile sunulamayan arasındaki temellendirici ilişki, başlangıcı çok iyi anlatan bir cümleyle verilir: “Sunulamayan'a hiçbir şey, hiçbir çoklu (multiple) ait değildir”⁹. Böylelikle telaffuz edilerek mevcudiyet bulan *hiçbir şey* ise bir başka açıdan bakıldığında, “her şey sayıldığından dolayı”¹⁰ sayma “öncesi”nde yer alır: Sayımı başlatan *hiçbir şey* anlamında...

O halde ontolojinin bir durum olarak olanaklılığı, her şeyin sayımının, ayırt edilmesinin henüz sayımın gerçekleşmemiş olan öncesini temel alır ki bu, hiçbir şeydir ve o da gelir gelir en son sunulamayan'a dayanır. Yani her şeyin başladığı yere. Ve bu noktada aslında ontoloji, bir imkansızlığın ifadesidir.

Şimdi bir_gibi_sayma'ya gelirse... Bir_gibi_sayma da tam bu noktada yer alır: “hiçbir şey, sayma işlemidir”¹¹. Hiçbir şey'in sayma işlemi olması ne demektir? Yukarıda söylediklerimizin de ışığı altında her şeyden önce sayım, hiçbir şeyle başlıyor demektir. İkinci olarak, sayımı başlatan hiçbir şey aynı zamanda sayandır da. Bu bir ve aynı şeyin kendisini sayması mıdır? Belki. Bir yandan, öncede yer alan hiçbir şey durur öte yandan onun yani hiçbir şeyin mevcudiyetinin ilanı. Bu ilan ise, hiçbir şeyin varlığının hiçbir şeyden ayrık ilanıdır. Ve varlığın ilanındaki içerik hiçbir şey olduğundan dolayı o ayrıklıktan sonra içerik ve ilan yan yana, eş zamanlı (concomitantly) olarak ortaya çıkar. İşte bu işlemin gerçekleşmesi bir-gibi-sayma işleminin gerçekleşmesidir. Hiçbir şey hiçbir şeyi sayar ama bir farkla sayar.

⁶ A.g.e s.25

⁷ Badiou'dan aktaran Hallward, Peter. *A Subject to Truth*, Minneapolis & London: University of Minneapolis Press, 2003. S.91

⁸ Badiou, Alain. *Being and Event* (Tr. Oliver Feltham), USA: Continuum, 2005, s.56

⁹ A.g.e, s.67

¹⁰ A.g.e. s.54

¹¹ A.g.e. s.55

Varlık ve Olay'da *boşluğun* temellendirildiği kısım konuya küme kuramının terimleri üzerinden açıklık getirir. Tekrar şu cümleye dönelim: “Sunulamayan’a hiçbir şey, hiçbir çoklu ait değildir”. Ya da hiçbir şey sunulamayan’a ait değildir. Burada öncelikle bir olumsuzlama (negation) vardır. Üstelik “ait değildir” dendiği için olumsuzlama “ait olmayı” (belonging) olumsuzlar. Hiçbir şey ... ait değildir ve bu cümleyle ait olmayan hiçbir şeyin varlığını da teslim eder yani olumlarız. Bu bir “değil”in “dır” olarak olumlanmasıdır. Kısacası olumlayıcı olumsuzlamadır (affirmative negation). Olumlama, hiçbir şeyin “*ait olmadığı*”nin olumlanmasıdır ki bunu yaparken de hiçbir şeyin varlığını ilan eder. Sunulamayan’a ait olmadığı söylenirken hiçbir şeyin varlığının da var olduğu söylenmiş olur. Ait olmayan hiçbir şeyin olduğu, var olduğu söylenir. İşte bu, küme kuramı aksiyomlarından biridir ve böylece \emptyset (boşluk) temellendirilmiş olur: *Hiçbir ögesi olmayan bir küme vardır*.¹²

Burada biraz daha duralım ve bir_gibi_sayma işlemine odaklanalım. \emptyset 'nin alt kümelerinin kümesi $\{\emptyset\}$ 'dir. Bir başka deyişle, sunulamayan'ın yukarıda bahsettiğimiz sunumundan sonraki türeyendir. Bu türeyiş, iki ilkeye göre olur: 1) boşluk herhangi bir kümenin alt kümesi olduğu ve evrensel olarak içerildiği içindir, 2) boşluk bir alt kümeye sahiptir ki bu da boş olan kendisidir. Bu ilkelerin neden böyle olduklarının $\{\emptyset\}$ 'in ve sonraki türeyişlerin nasıl olduğunu anlamak için yukarıda bıraktığımız olumlayıcı olumsuzlamaya tekrar dönelim: “Hiçbir şey... ait değildir” ile \emptyset ortaya çıkmıştı. Onun varlık ilanı ise küme kuramında \in ya da $\{...\}$ ile olur. Hiçbir şey, bir-olmayan olarak boşluk vardır. Küme kuramında bu örtük olarak belirtilir yani “aittir”, “ögesidir” ile. Dolayısıyla en az bir küme vardır ki hiç ögesi yoktur veya ögesi, bir-olmayan boşluktur demiş oluyoruz. Bununla birlikte, $\{\emptyset\}$ 'deki boşluk yalnızca ilanın içeriğini oluşturuyor. Boşluğun her varlık ilanında –daha önceki varlık ilanları da alt küme olarak hesaba katılsa bile-, ilanın içeriği hep boşluk olacaktır. Çünkü söz konusu olan hep bir eksikliğin ilanıdır. Bu ise neden, boş kümenin evrensel olarak içerildiğini yeterince açıklar. Bir_gibi_sayma da bu noktada ortaya çıkar. O, boşluğun *sözde-bir* varlık ilanıdır. Hiçbir şey olmanın¹³ varlık ilanı. Hiçbir şey olanın, sıfır olanın kendisinin var olduğu, bir_gibi_sayıldığı anlamında...

Şu halde metin boyunca bundan sonra kullanacağımız Badiou'daki birkaç temel kavramını anlatmış olduk. Ayrıca başlangıç hakkında da birkaç söz söylemiş olduk. Şimdi İki'ye geçmeden önce bu başlangıcın bir eksikliği var mı yok mu diye daha ayrıntıda odaklanalım.

¹² A.g.e. s.67

¹³ Clemens, Justin. “Doubles of Nothing: The Problem of Binding Truth to Being in the Work of Alain Badiou”, *Filozofski Vestnik*, Volume XXVI, Number 2, 97-111, 2005. S.104

Başlangıca Son Bir Bakış ve İki

Dikkat ederseniz “hiçbir şey sunulamayan’a ait değildir” (nothing belongs to unrepresentable) gibi bir başlangıç önermesi bir olumsuzlukla belirtilmişti ve bu olumsuzluk da olumlayıcı bir olumsuzluktu. Yani olumsuzlama pozitif olarak sonlanıyordu. Ve önermedeki kasıt, sunulamayan’ı ifade etmektir. Sunulamayan hakkında söylenebilecek en önemli önermelerden biriydi yukarıdaki önerme. Peki sunulamayan hakkında bunun gibi temel bir başka önerme daha kurulabilir miydi? Evet. Şunu da söyleyemeyiz mi? “Hiçbir şey sunulamayan’a ait değil değildir.” (nothing does not belong to unrepresentable): Bu, soyut olarak alındığında, “her şey sunulamayan’a aittir” anlamına gelmez. Daha çok, hiçbir şey’in ait olmamasının *olmadığı*, yani olumsuzlandığı söylenmektedir. Yani hiçbir şey sunulamayan’a ait olmadığı gibi sunulamayan için onun *ait olmamasının* da kabul görmediği, değillendiği söylenebilir. İlk söylenen *hiçbir şeyin* ait olmaması hakkındayken ikinci söylenen onun *ait olmamasının olmadığı* hakkındadır. İlk cümle *olumlayıcı bir olumsuzlamayı* (affirmative negation) içerirken ikincisi *olumsuz bir olumsuzlamadan* (negative negation) oluşur. İlk cümledeki olumsuzlama sonuç olarak teslim edilirken yani olumlanırken ikincisinde olumsuzlama kabul edilmez ve sonuç olumsuz olur. Ve ilk cümle Badiou’nun sunulamayan’a ilişkin Euklidyen başlangıç cümlesi iken, ikincisi ise, sunulamayan’a ilişkin söylenebilecek başka, yeni bir önermedir.

O halde iki önermemiz var:

- (1) Hiçbir şey sunulamayan’a ait değildir.
- (2) Hiçbir şey sunulamayan’a ait değil değildir.

Her iki önerme de meşru olarak başlangıçta yer alırlar. Yalnız ilk önermeyle bir olumsuzluğun, farkın varlığı ilan edilirken, ikinciyle o olumsuzluk –olumsuzluk baki kalmak üzere- olumsuzlanarak, fark “kapatılır”. Ama bu mutlak bir “kapanış” değildir çünkü olumsuz olumsuzlamanın olumsuzlaması geriye doğru yeni bir fark açmıştır. Ve ilk önermeyle ileri doğru türeyen farklar Bir’siz bir durumu işaret ederken, farkların geriye doğru “kapanış”ları Bir’i işaret eder. İlk önerme, boşluğu, farkı temellendirirken ikinci önerme tam zıddını temellendirir. İlk önerme hep ileriye yönelik ilanda bulunurken ikinci önerme geriye yönelik yapar bunu. Bu konunun açıklamasını daha ayrıntısı ile ele almak ve her iki yöndeki türeyişin de nasıl olduğunu görmek amacıyla bu noktaya geri döneceğiz. Fakat şimdilik tekrar ilk önermenin sonuçlarına bakalım.

İlk önermeden başlayarak, küme kuramının aksiyomlarını da uyguladığımızda aşağıdaki türetimi elde ediyoruz.

\emptyset	0
$\{\emptyset\}$	1
$\{\emptyset, \{\emptyset\}\}$	2
$\{\emptyset, \{\emptyset\}, \{\emptyset, \{\emptyset\}\}\}$	3
$\{\emptyset, \{\emptyset\}, \{\emptyset, \{\emptyset\}\}, \{\emptyset, \{\emptyset\}, \{\emptyset, \{\emptyset\}\}\}\}$	4
....	...

Şekil 1.

Sağdaki sayılar, türetimin *doğal sayı* bakımından anlamıdır. Şekil 1'i, *Pascal Üçgeninin* bir başka gösterimi olarak da değerlendirebiliriz. Bunu ve *Boşluk* \emptyset ile ilk *singleton* $\{\emptyset\}$ ¹⁴ dışındakilerin nasıl ortaya çıktıklarını *daha açık* bir biçimde görmek için yukarıdaki gösterimi 0,1'ler düzeyine indirgeyelim. Öncelikle \emptyset 'u 0 ile onun varlık ilanı ve eş zamanlı gerçekleşen içeriğini de yani $\{\emptyset\}$ 'ı 0 1 ile göstereyim. Böylelikle ilk türetim boşluk'la birlikte gösterildiğinde

\emptyset	0	\emptyset	0
$\{\emptyset\}$	ya da 0 1	olacaktır. İkinci türetim ise,	$\{\emptyset\}$ yani 0 1
			dir.
		$\{\emptyset, \{\emptyset\}\}$	0 1 0 1

Üçüncüsü ise,

\emptyset	0
$\{\emptyset\}$	0 1
$\{\emptyset, \{\emptyset\}\}$	0 1 0 1
$\{\emptyset, \{\emptyset\}, \{\emptyset, \{\emptyset\}\}\}$	0 1 0 1 0 1 0 1
	dir.

Şekil 2 (a)

Şekil 2 (b)

Ve \emptyset ile $\{\emptyset\}$ için bahsi geçen yerine koymalarla liste *ad infinitum* çoğaltılabilir. Şekil 2 (a) ve (b), her iki gösterim de aslında özdeştir. Gösterimlerde ilk 0 hariç her satırda bir *gibi_sayma* işlemi gerçekleşmektedir. Her satırda “bir etkisinin kendisinin biri”¹⁵ olan yani 0 1'in 1'i olan *yeni bir hal* (*state*) vardır. Yapının bu *yeni haline* ilk defaki belirişi için *sunum* (*presentation*) denirken sonraki belirişlerine *temsili* (*representation*) denir. Ve her satırda yeni bir hal olduğu gibi önceki satırlardakilerin tekrarı da vardır. Örneğin şekil 2 (b)'deki 01 01 01 01'lerden yalnız bir 1 *yeni bir hali* kurup kalan 01 01 01'lerin 1'leri öncekilerin (01, 01 01) *temsili* ve bu yapının da kısımlarıdır. Dolayısıyla tekrar sayımdır. Öyleyse, eğer temsili sunumun sonraki sayımı ve tekrarı ise listenin ilerlemesi yani her bir *yeni halin* çıkışı nasıl olmaktadır?

Bir *gibi_sayma* işlemi anlatırken bahsettiğimiz gibi, hiçbir şeyin varlık ilanı yani “hiçbir şey sunulamayan'a ait değildir” deki “dir”, olumsuzlamanın

¹⁴ Badiou, Alain. *Being and Event* (Tr. Oliver Feltham), USA: Continuum, 2005, s.91

¹⁵ A.g.e. s.95

olumlaması olarak hiçbir şeyi bir sayıyor idi. “Dır”, “dır-bir” idi¹⁶. Hiçbir şeyin olumlanan varlık ilanı ile hiçbir şey arasında böylece bir fark oluşur. Ve aslında başlangıçtaki hiçbir şey de bir farktır, “ait değil” ile olanaklı olan bir fark... Nasıl ki ilk farkın mevcudiyetini saydık, şimdi de o sayım ile başlangıçtaki hiçbir şey arasındaki farkı sayabiliriz ve yeniden yeni farkın varlık ilanında bulunuruz. Bu ise, gene bir olumsuzlamanın olumlamasıdır ve “dır” olarak “bir” gibi sayılmasıdır. İşte böylece *yeni bir hal* daha çıkar. Ve bunu 0 1 olarak tabloda gösteririz. Neden 0? Çünkü daha öncesinde dediğimiz gibi o fark, bir ile aynı anda ortaya çıkan varlık ilanının içeriğidir. Bir sonraki yeni hal ise, gene, önceki yeni halin başlangıçtaki hiçbir şeyden farkı üzerine kurulur. Onun yeni varlık ilanındır ve tabloya yeni bir satırda 0 1 olarak girer. Ve böylece devam eder...

Dikkat edersek burada başlangıçtaki temel eksiklik, yine fark olarak kendini çoğaltmaktadır. Yani başlangıçtaki sıfır yine sıfır olarak çoğalmakta, ama her çoğalış aslında başlangıçtaki sıfır'a dair bir olumlama işlemi olduğu için *bir* gibi bir belirş de ortaya çıkmaktadır. Bu bir “değil”in yani “olumsuzlama”nın olumlanmasıdır. Sayım da olumlayıcı olumsuzlamanın sayımıdır aslında.

Toparlarsak,

- 1) “hiçbir şey sunulamayan'a ait değildir” önermesi *Boşluk Ø*'un ortaya çıkışı için başlangıç görevini görür ve sunulamayan'ın sunulamayışını sunar.
- 2) İlk *singleton* {Ø} boşluğun varlık ilanı ile o ilanın içeriğidir ve 0 1 ile gösterilebilir.
- 3) Bundan sonraki her yeni türeyiş ya da yeni hal, önceki her varlık ilanının başlangıçtaki boşluk'tan ya da hiçbir şey'den farkı üzerine kurulur. Yeni sayım, söz konusu farkın yeni varlık ilanı, yani *bir_gibi_sayımıdır*.
- 4) Ayrıca *sunum* olarak her varlık ilanı sonraki *bir_gibi_sayımlarla* birlikte tekrarlanır yani *temsil* edilirler.
- 5) Her yeni hal'in türeyişi aslında başlangıçtaki olumsuzlamanın olumlamasıdır. Dolayısıyla bütün ontoloji de, olumlayıcı olumsuzlama sayımıdır.
- 6) Fark, varlık ilanının öncesi ve varlık ilanında olmak üzere tam olarak iki kez tekrar eder ve yine de başka varlık ilanlarının gebeliğinde baki kalır.

Bu özette, İki'nin çıkışını anlatan ifade, hemen anlaşılacağı gibi 6. madde ile ilgilidir. Eğer bahsi geçen tekrarı ifade etmek istersek, # # işaretlerini koymalıyız. Her bir tekrar için # işareti ve onları birbirinden ayıran bir ara (gap)... Bu konuya tekrar döneceğiz fakat şunu söylemek gerekir ki bu, ilk

¹⁶ A.g.e. s.95

singleton'un yapısında da görülebilecek bir şeydir. Bununla birlikte, sunumun yeniden belirişi hep temsilde olduğu için Badiou, küme kuramında İki'yi ilk *singleton*'un *metayapısında* (metastructure) göstermiştir: $\{\emptyset, \{\emptyset\}\}$ olarak İki ise, öğeleri aynı zamanda kısımları olan bir geçişli (transitive) kümedir ve ilk *singleton*'un yapısını tam olarak resmeder. Bundan dolayı, küme kuramındaki İki gösterimi $\{\emptyset, \{\emptyset\}\}$ iken bizim onun için indirgenmiş (0 1'li) gösterimden yalnızca ilk *singleton*'ı kullanmamız yeterli olacaktır. Şimdi yukarıdaki türeyişin ışığında, Şekil 2(b)'de de kolayca görülebileceği gibi, başlangıçta “hiçbir şey sunulamayan'a ait değildir” şeklinde ilk önermenin sonucu olarak¹⁷ 0 0 1 0 1 0 1 0 1 sayımını elde ederiz ki burada her bir 0 1 ikilisi aynı zamanda İki'nin ikililiğini anlatır. Böylece bu önermenin bizi getirdiği yeri buraya kadar özetlemiş olduk. Peki ya başlangıçta yer alan ikinci önermenin yani “hiçbir şey sunulamayan'a ait değil değildir”in izini takip edersek ne sonuç elde ederiz?

Geriye Doğru Sayım ve İki

Bu noktada ise, “hiçbir şey sunulamayan'a ait değil değildir” önermesindeki olumsuzlamanın olumlayıcı değil de olumsuz oluşu ne ifade etmektedir onu anlamamız gerekmektedir. Ama daha öncesinde olumlayıcı olumsuzlamadaki olumsuzlamaya biraz daha yakından bakalım. Badiou, varlık olarak varlığın mantığına klasik mantık adını verir¹⁸. Çünkü klasik mantıkta, hem çelişmezlik ilkesine (non-contradiction) hem de üçüncü durumun olamazlığı ilkesine (excluded middle) uyulur ve ona göre bu duruma denk düşen olumsuzlamanın adı *güçlü olumsuzlamadır*. Bu mantıkta, şıklar arasında tam bir dışlama söz konusudur. Yine şıklar arasında tam bir ara ya da ayırım (separation) bulunur ki bu en iyi olumsuzlama kavramı ile anlaşılabilir.¹⁹ Bunun yanı sıra iki olumsuzlamadan bahsedilir: Olumlayıcı, yani olumsuzlamanın olumsuzluğundan ayrı olarak o olumsuzlamayı olumlayan, onun kimliğini (identity) teslim eden yan ile olumsuz, diğer deyişle olumsuzlamanın olumsuz gücünü, olumsuzluğunu oluşturan, yıkıcı (destruction) taraf.²⁰ Bu olumsuzlamalardan ilkinde baktığımızda şunu görüyoruz: Olumsuzlamayı olumlama aynı zamanda bir çıkarma (subtraction) işlemidir. Çıkarma ise, bir sökün-etme (ex-tract) değildir²¹ ama o, “hiçbir şey sunulamayan'a ait değildir”in mantığı ile *ifade bulan* temel farktan *yeni(liklerin) çıkmasıdır (emerge)* da aynı

¹⁷ Ayrıca bkz. (Dursun, Yücel. “Lacan'ın Düşüncesindeki “Bir” Eksik Üzerine”, *MonoKL*, İstanbul, sayı: 6-7, 2009, 365-38.).

¹⁸ Badiou, Alain. “The Three Negations”, *Cardozo Law Review*, Vol 29:5, 1877:1883, 2008 s. 1879-1880

¹⁹ Badiou, Alain. “New Horizons in Mathematics as a Philosophical Condition: An Interview with Alain Badiou”, (Tr. Tzuchien Tho), *Parrhesia*, Number 3, 1-11. 2007a s.4.

²⁰ Badiou, Alain. “Destruction, Negation, Subtraction” –on Pier Paolo Pasolini, Graduate Seminar - Art Center College of Design in Pasadena - February 6, 2007b, s.1

²¹ Badiou, Alain. *Theory of the Subject* (Tr. Bruno Bosteels), UK: Continuum, 2009. s. 103

zamanda. Çıkarma ediminde *yeni* bir hal ortaya çıkar. “Başlangıçtan itibaren bir ara (gap) olarak ele alınan” çıkarma, “farkın minimum, nerdeyse hiç olarak tanımlanabildiği yerde, [bir] durumun (situation) boşluğunun kenarında”²² “yeni”yi keşfeder. *Yeni*, boşluğun zemininden, farkın minimum olduğu noktadan çıkıyorsa, boşluğa göre nasıl ifade edilmelidir? Boşluk 0 ise çıkan *yeni* 1 gibi bir şeydir. Çünkü farkın neredeyse kalmadığı noktada boşluk, yani 0, tersi yani 1 gibi yeni bir şeyi meydana çıkarır. Ve bu *yeni*, boşluğun kenarında ondan *sonra* ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, ne boşluğun kendisi kaybolmuştur- çünkü boşluk, “farklılaşmış farklı biçimlerde olmadığından biriciktir (unique)”²³ - ; ne de neredeyse hiç (nothing) olan, gözden kaybolan fark, tam olarak yok olmuştur ve boşluk, farktan daha önce, her ne ise o olan bir durumun (situation) boşluğu olarak geçmektedir. Dolayısıyla, ilk singleton’un çıkışındaki yeni, - baştaki boşlukla birlikte- 0 0 1’in “yeni”sidir. Çünkü biricik boşluk ve bir durumun (situation) boşluğu ve de *yeni* hal vardır şimdi. Bu durumu, bir başka açıdan şöyle de anlatabilirdik:

Çıkarma, aynı zamanda, mantıksal olarak olumsuzlama olarak anlaşılan farkın olumlanmasıdır. Olumlama ise, aslında bir_gibi_sayma işlemidir. “Hiçbir şey sunulamayan’a ait değildir”in mantığı ile *ifade bulan* temel farkın başlangıçtan itibaren konumladığı boşluk, biricik boşluk, hiçbir şeyi içermez (contains nothing). Yani boşluk ya da hiçbir şey, [...] namevcut (absent), hiçbirşey (no-thing) olandır²⁴. Aslında tam olarak söylemek gerekirse, o, bu namevcuttan başka hiçbir şeyi içermez. Ve bu namevcutun olması (being of absent) ile boşluğun kimliği teslim edilir, kısacası olumlanır. Namevcutun *olması*, *yenidir*. Başlangıçtaki boşluk namevcuttan başka hiçbir şey içermediği için, öncelikle bu yeni, boşluk ve onun namevcutundan *sonradır*. Ve namevcut ile onun olması arasında minimal, nerdeyse hiç, gözden kaybolan bir fark vardır. Çünkü boşluk yine hiçbir şeyi içermediğinden namevcutun mevcudiyeti ancak neredeyse vardır. O mevcut *gibidir*. Dolayısıyla eğer boşluk 0 (sıfır) ile gösterilirse, boşluğun namevcutu içermesi 0 ile namevcutun *olması* da 1 ile gösterilmelidir. Böylelikle ilk singleton’un çıkışı, yukarıda da dediğimiz gibi – baştaki boşlukla birlikte- 0 0 1 olur.

“Hiçbir şey sunulamayan’a ait değil değildir”de ise, “hiçbir şey sunulamayan’a ait değildir” ile ifade edilen başlangıçta yer alan ara’ya, temel farka yönelmiş bir yıkıcı (destruction), olumsuz olumsuzlama vardır. Bu ifade, “hiçbir şey sunulamayan’a ait değildir”in sunulamayan’ı bir “fark” ile anlatımını kabul etmez. Farkı reddeder. Farktan bir farkla ayrılır. Öyleyse tam olarak ne yapar? Öncelikle “hiçbir şey sunulamayan’a ait değildir” ile ifade bulan farkı reddederek, farktan *önce* gelen bir farkın bulunduğunu beyan eder. Sonra “hiçbir

²² Hallward, Peter. *A Subject to Truth*, Minneapolis & London: University of Minneapolis Press, 2003 s.163

²³ Badiou, Alain. “New Horizons in Mathematics as a Philosophical Condition: An Interview with Alain Badiou”, (Tr. Tzuchien Tho), *Parrhesia*, Number 3, 1-11. 2007a s.5

²⁴ Hallward, Peter. *A Subject to Truth*, Minneapolis & London: University of Minneapolis Press, 2003, s.100

şey sunulamayan'a ait değildir" ile açıklanan farkın, fark *öncesini*, fark olarak gözden kaybolan farkı, farksız, dolayısıyla aranın öncesini, aranın olmayışını, işaret eder. Çünkü o farktan önce, sunulamayan'ın bir başka anlatımı olan "hiçbir şey sunulamayan'a ait değil değildir" in farkı konumlanmıştır.

Aranın olmaması ne demektir? Farkın sonucu olarak boşluğun mevcut olmasını ele almıştık. Orada boşluğun namevcut oluşunun neredeyse mevcut (almost being of absent of void) olmasına 1 demiştik. Şimdi ise, boşluğun olmamasından söz etmeliyiz. Daha doğrusu aranın *belirtilen ifadenin ışığı altında* olmadığını görürüz. Yani toptan gözden kaybolduğunu... Öncekinde boşluğun namevcutunun karşıtı olarak neredeyse mevcuda 1 diyorsak şimdi ise, bir karşıt durumla daha karşı karşıyayız onun için buna da 1 demeliyiz. "Hiçbir şey sunulamayan'a ait değildir" in farkı gözden kaybolmuştur ama onun olumsuz olumsuzlaması, yani, "hiçbir şey sunulamayan'a ait değil değildir" in farkı gerisin geriye belirlemiştir. 0 olarak bu fark, gözden kaybolma sonrası arasızlığı işaret eden 1'in sonrasında gelir. Çünkü gözden kaybolma sonrası arasızlık, farktan bir farkla ayrılan ve onu önceleyen farkın öncesine zorunlu olarak düşmüştür. Bununla birlikte, ilk önermede olduğu gibi bu önermede de fark radikaldir. İkisi arasındaki tek fark, ikinci önermede arasızlığın hep en öncede işaret edilmesidir. Ve buradaki arasızlık da tam olarak aranın "kapalı"lığı anlamına gelmeyebilir. Burada daha çok, gözden kaybolma sonrası aranın olmayışı, bir aradan ve dolayısıyla farktan söz edilememe anlamları var gibidir.

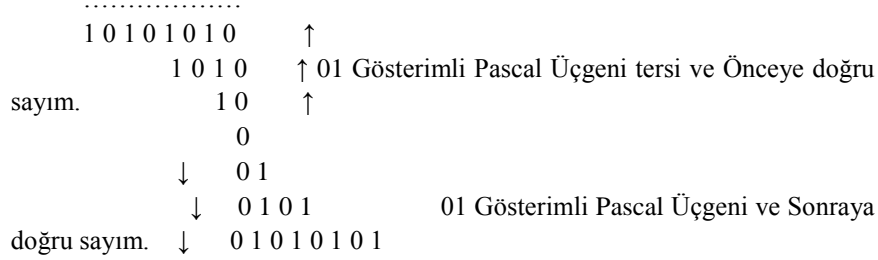
Böylelikle birinci önermenin sonucu olarak ilk singleton'un –baştaki boşlukla birlikte- çıkışı 0 0 1 iken şimdi ikinci önermeyle birlikte, geriye doğru bu durumun tersi 1 0 0 olarak ifade edilebilir. Geriye doğru sayımın birkaç adımını örneklersek...

Gerisin geriye beliren arasızlık bir farkla birlikte belirlemiştir. Çünkü birinci önermede farkın olumlanması ve fark nasıl radikalse; bu defa da farkın olumsuzlanması ve fark, *asıl* arasızlığa doğru radikaldir. İkinci önermeyle birlikte, farkı reddeden hep bir fark vardır ve o fark da önceye doğru işaret edilen bir süreçte hep reddedilir. Ret ise burada, olumsuz olumsuzlama olarak mevcuttur. Ve her fark olumsuz olumsuzlaması böylece 1 0 olarak alınabilir: Geriye doğru beliren aralıksızlık ve farkın her bir reddi olarak... Önceki fark olumsuzlaması da geriye doğru işaretlendiğinde yeni durum 1 0 1 0 olacaktır. Başlangıçla birlikte belirtildiğinde şimdi karşımızda

$$\begin{array}{r} 1010 \\ 10 \\ 0 \end{array}$$

vardır.

Dolayısıyla olumlayıcı olumsuzlamanın her yeni *halinde* ortaya çıkan 0 1 ikiliği yön değiştirerek 1 0 şeklinde a priori olarak *zaten* konumlanmıştır. Şimdi sayım, 0 0 1 0 1 0 1... yerine 1 0 1 0 1 0 0 şeklindedir. İlk sayım *sonraya* (*a posteriori*) giderken ikincisi *önceye* (*a priori*) gider. Böylece her iki sayımın 0 1'e indirgenmiş Pascal Üçgeni'ndeki durumu; Pascal Üçgeni ve onun tersi şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3.

Şekil 3'ten de anlaşılabilceği gibi İki'nin tanım aralığı (domain), ileri ve geri sayımların birlikte alınmasıyla beraber öncekine oranla daha genişlemiştir. İki, hem geri sayımda hem de ileri ve geri sayımın birlikteliğinde geçerlidir şimdi. Ara'lı bir'den sonra arasız Bir'in keşfiyle İki dengeye gelmiştir. Ve hem aralı durumun hem de arasız durumun birer başlangıcı vardır. Öncekinin başlangıcı boşluk, 0 iken sonrakinin başlangıcı tam bir arasızlık olarak Bir'dir. Böylelikle her iki durumu ayrı ayrı ve birlikte ele alabiliriz. Ayrı olarak ele alınmalarını şu ana kadar yeterince inceledik. Birlikte ele alınmalarına gelince, öncelikle aralı ya da arasız herhangi bir parçanın bütünlüğüne tekrar bakmamız gerekmektedir. Daha sonra iki parçayı yan yana getirmenin olanaklarına...

Bir'li ve Bir'siz Parçalar ve Nihai Gösterim

Önce Bir'siz parçayı ele alalım. Daha önce toplama kısmının 6. Maddesinde, "Fark, varlık ilanının öncesi ve varlık ilanında olmak üzere tam olarak iki kez tekrar eder ve yine de başka varlık ilanlarının gebeliğinde baki kalır" demiştik. Ve bu tekrarı belirtmek amacıyla da her bir tekrar için # işareti ile onları da birbirlerinden ayıran boşluğu, arayı koymuştuk. Böylece, İki, bir üst gösterimle # # olarak gösterilmişti. İki, farkların tekrar eden gösterimleriyle yeniden ifade bulmuştur şimdi. İlk fark, ilk #, 0 ve 1 birlikteliğinin öncesi, yani varlık ilanının öncesinin farkıdır. İkincisi ise, 0 ve 1 arasındaki farkı gösterir. İlki, İki'nin iki konumundan birini diğeri de ikincisini gösterir. Bu haliyle gösterim, tam_bir_gibi olamamanın, bir'e kadar sayabileceğimiz İki farkın, yani İki'nin gösterimidir. Bir başka deyişle, gösterim, başlangıca göre ilk singleton'ın yapısının resmidir. Küme kuramında bu resim, Bir'siz parçada, Badiou tarafından $\{\emptyset, \{\emptyset\}\}$ ile formüle edilmiştir.

Aynı mantık, Bir'li parçada gerisin geriye arasız bir'e kadar saymakla geçerlidir. Ve İki'nin # # gösterimi değişmemekle birlikte, küme kuramında aranan $\{\emptyset, \{\emptyset\}\}$ 'nin yeni formülü, geriye sayma işleminden dolayı, bu defa açıklanma ihtiyacı içerisindedir. Bu açıklamayı şimdilik daha sonraki bir çalışmaya erteleyerek incelememize devam edelim.

Şekil 3'de dikkat edilirse, hem ileri sayım hem geri sayım 1'e doğrudur. Bir farkla ki ileri sayımda 1, bir_gibi_sayma'nın 1'i iken geri sayımda 1, arasız

Bir'e doğru olan 1'dir. Ve hem ileri sayımda hem de geri sayımda Bir'in kendisi hariç fark baki kalır. Çünkü hem "hiçbir şey sunulamayan'a ait değildir" in konumladığı fark radikal olduğu için, hem de "hiçbir şey sunulamayan'a ait değil değildir" in farktan bir farkla ayrılan farkı, önceki farkı reddettiği için bakidir. Baki kalan bu farkın gösterimi #'dir çünkü temel olarak farkı onunla gösteriyoruz. Ayrıca bu, İki'yi gösteren ##'le ilişkisinde onun öncesinde de yer alır sonrasında da... Öncesinde yer aldığında, yani eğer fark geriye saymanın farkı ise, olumsuz olumsuzlamanın geçerli olduğu durum söz konusu ise, bu fark geriye doğru Bir'in ortaya çıkışını gösterir. Çünkü o, reddeden farkın her biri değil boydan boya kendisidir. Bir yanda, geriye saymanın farkı olarak Bir'i işaret eden # vardır ve bundan ayrı olarak İki'yi gösteren ## vardır. Ve Bir ile İki arasındaki ilişki Bir'li parça alındığında,

#

olur. Fakat

eğer fark ileri sayımın farkı ve hep sonra olarak baki kalan fark ise, yani olumlayıcı olumsuzlamanın geçerli olduğu durum söz konusu ise, bu fark hep bir-gibi-sayma'nın yönünde ileriye doğru 1'i gösterir. Bu durumda, ileri saymanın farkı, yani çoğalan farkın her biri değil ama yine, boydan boya kendisi olan fark # ile İki'yi gösteren ## vardır. Böylece, Bir'siz parça alındığında

olur. Bir de bunlardan başka her iki

#

parçanın birlikte ele alınması söz konusu olabilir. Yani önceden sonraya olan ilişki bütünlüğünde gösterilebilir ki bu durumda,

#

olur. Ve bu, Bir'den

İki'ye ve

#

İki'den Bir'e bir gösterimdir. Baş ve Son'un sonuç olarak birlikte alınmasıyla, yani bir çember kurulmasıyla, örnek sistem Hegelci sisteme benzer (Şekil 4).

#

#

#

#

Şekil 4.

O halde Bir ve Bir'siz başlangıç durumlarının birlikte gösterimi # ile mümkündür. Bu, "Bir"lik ve "fark"lılığın tek bir gösteriminin mümkün olması sayesinde olur ki #'li gösterim bunun dolaylı bir gösterimidir. Diğer deyişle # ile hep fark gösterilir aslında ama "farklı" farklar... Kimi zaman dolaylı olarak İki, kimi zaman dolaylı olarak Bir, kimi zaman da baki olan fark gösterilir.

Bir'li ve Bir'siz parçaların birlikte alınması hakkında şunu da söylemekte fayda vardır: Her iki parça da İki tabanında çakışır. Dolayısıyla bir Aynılık söz

konusudur ama Aynılığın bir öncesi (Bir'li yön) ve bir de sonrası (İki'den sonraki yön) vardır.

Bir'li ve Bir'siz parçaların ayrı ve önceden sonraya doğru birlikte ele alınmasını böylece incelemiş olduk. Bununla birlikte, gösterimin olanakları bu kadarla sınırlı değildir. Bir'li ve Bir'siz parçalar birbirlerinin tersidir ve önceden sonraya doğru bir araya gelebilecekleri gibi, farklı seçeneklerde de düşünülebilirler. Tam olarak 4 farklı seçenek söz konusudur: Önce-önce, önce-sonra, sonra-önce, sonra-sonra. Önce-önce ve sonra-sonra seçeneklerini anlamsız olarak bir yana bıraksak bile, sonra-önce seçeneği teknik olarak Hegelci sistemin tersini gösteriyor gibidir (Şekil 5).

#

(Şekil 5)

Varsayımsal olarak çıktığımız bu noktada, şekil 5'in yani İki'den Bir'e ve Bir'den İki'ye ilişkinin nasıl yorumlanabileceğini henüz bilememekteyiz. Belki bu seçeneğin de anlamsız olarak bir yana bırakılması gerektir ama bu karar için de emin değiliz. Emin olduğumuz tek şey, Bir'in İki ile olan önceden sonraya ilişkisinin nihai gösteriminin (Şekil 6) olduğudur.

#

(Şekil 6)

Bu gösterim, temel olarak Bir'in İki ile olan ilişkisinin gösterimidir fakat gösterimde ne Bir vardır ne de İki. Bununla birlikte, gösterim farklar üzerinde inşa edilmiştir ve Bir ve İki'ye fark bakımından *işaret* edilebilir. Fakat gene de Bir fark değildir. O bu haliyle, mutlak başlangıcın ne Bir ne İki olduğunu ama Bir ve İki'nin birlikteliği olduğunu bize gösterir. Ayrıca gösterim # işaretiyle, "aynı"lığı ve farklılığı birlikte işaret eder.

Son Olarak...

O halde İki'nin dengeli gösteriminde İki yalnız başına alınabilir değildir. Artık İki'yi dengeye getirenin Bir'in konumu olduğunu söyleyebiliriz. Bir hiza verendir. Bunu en iyi şekil 6'daki gösterimden anlayabiliriz. Bu konum İki'yi dengeye getirirken, boşluk üzerinde temellenen ontolojinin yanı sıra bir de bunun tersini mümkün kılmıştır. Çünkü hem Pascal üçgeninin 01'e indirgenmiş tablosundaki sayım hem de onun tersindeki sayım, bize onların nasıl olanaklı olduklarını göstermiştir. Dolayısıyla boşluk temelindeki ontoloji de "arasız" temelindeki ters-ontoloji de bu gösterimin bir ürünüdür. Geriye gösterimin yorumlanması kalmıştır.

KAYNAKÇA

- Dursun, Yücel. "Lacan'ın Düşüncesindeki "Bir" Eksik Üzerine", *MonoKL*, İstanbul, sayı: 6-7, 2009, 365-38.
- Badiou, Alain. *Being and Event* (Tr. Oliver Feltham), USA: Continuum, 2005.
- Badiou, Alain. "New Horizons in Mathematics as a Philosophical Condition: An Interview with Alain Badiou", (Tr. Tzuchien Tho), *Parrhesia*, Number 3, 1-11. 2007a.
- Badiou, Alain. "Destruction, Negation, Subtraction" –on Pier Paolo Pasolini, Graduate Seminar - Art Center College of Design in Pasadena - February 6, 2007b
- Badiou, Alain. "The Three Negations", *Cardozo Law Review*, Vol 29:5, 1877:1883, 2008.
- Badiou, Alain. *Theory of the Subject* (Tr. Bruno Bosteels), UK: Continuum, 2009.
- Clemens, Justin. "Doubles of Nothing: The Problem of Binding Truth to Being in the Work of Alain Badiou", *Filozosfki Vestnik*, Volume XXVI, Number 2, 97-111, 2005.
- Hallward, Peter. *A Subject to Truth*, Minneapolis & London: University of Minneapolis Press, 2003.

